

К. Куцаб-Бонк

*Вища державна школа фахової освіти
імені св. Б. Маркевіча в Ярославі, Польща*

БАР'ЄРИ ТА ПОТЕНЦІАЛ КОНВЕРГЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ

Стаття присвячена проблематиці соціально-економічної конвергенції в межах українсько-польського транскордонного регіону. Першочергова увага приділяється виявленню бар'єрів на шляху активізації двосторонньої співпраці між прикордонними територіями України та Польщі. Досліджуються можливі напрями усунення вказаних бар'єрів у підприємницькій, соціальній та інституційній площинах. Окреслюються переваги транскордонного співробітництва, використання яких може забезпечити вирівнювання показників соціально-економічного розвитку східних воєводств Польщі та західних областей України. На цій основі формулюються пропозиції для органів державної влади та місцевого самоврядування.

Ключові слова: соціально-економічна конвергенція, українсько-польський транскордонний регіон, транскордонне співробітництво, європейська інтеграція.

Kucab-Bak K. BARRIERS AND POTENTIAL OF CONVERGENCE OF SOCIO-ECONOMIC SPACE THE UKRAINIAN-POLISH CROSS-BORDER REGION

The article is devoted to socio-economic convergence within the Ukrainian-Polish cross-border region. Priority is given to identifying barriers to enhance bilateral cooperation between border territories of Ukraine and Poland. Possible ways of eliminating these barriers in entrepreneurial, social and institutional dimensions are exploring. Define the benefits of transboundary cooperation, which can ensure the alignment of indicators of socio-economic development of voivodships of Eastern Poland and Western Ukraine. On this basis, and makes proposals to public authorities and local self-government.

Key words: socio-economic convergence, the Ukrainian-Polish cross-border region, cross-border cooperation, European integration.

Розвиток українсько-польського транскордонного регіону сьогодні відбувається під впливом значної кількості ендо- та екзогенних чинників впливу, велика частина з яких мають деструктивний характер, виступаючи тим самим у ролі обмежувачих бар'єрів на шляху вирівнювання соціально-економічних диспропорцій у межах цього транскордонного регіону.

Це зумовлює необхідність пошуку ефективних засобів нівелювання вказаних бар'єрів та підвищення на цій основі потенціалу конвергенції економік сусідніх прикордонних регіонів Польщі та України. Актуальність цієї проблеми підтверджується численними публікаціями українських і польських авторів, які у своїх працях досліджують різні аспекти конвергенції соціально-економічного простору українсько-польського транскордонного регіону.

На особливу увагу заслуговують наукові розвідки В. Борщевського, М. Возняка, В. Кравціва, С. Матковського, Н. Мікули, І. Михасюка, Н. Павліхи, С. Писаренко, Л. Стрільчук, І. Тимечко, Р. Федана, та інших дослідників.

Так, В. Борщевський відзначає, що при дослідженні системи українсько-польського економічного співробітництва на етапі подальшої інтеграції економік наших країн у європейський господарський простір доцільно поєднувати в науковому аналізі точні або розрахункові економічні величини (зовнішньоекономічний оборот, обсяг прямих іноземних інвестицій, темпи зростання ВВП тощо) з абстрактними психологічними індикаторами (рівнем задоволення населенням своїм життям,

якістю людського капіталу, ступенем взаємної соціальної адаптованості культур тощо). Особливо актуальним такий підхід є в контексті дослідження інституційних аспектів економічної оптимізації двостороннього співробітництва. Адаже лише доповнюючи традиційний кількісний аналіз експертними та соціологічними методами наукових досліджень, притаманними переважно нечіткій логіці та еволюційній епістемології, можна досягнути необхідного рівня ідентифікації тих ринкових інститутів, які сприяють досягненню оптимальної траєкторії українсько-польського економічного співробітництва. [2, с. 15]

На думку Н. Мікули: «Сучасна регіональна політика ЄС особливу увагу приділяє пошуку нових форм транскордонного співробітництва з метою підвищення ефективності співпраці і утворення повномасштабного інтегрованого простору. Так, на європейських кордонах почали функціонувати «європейські угруповання територіального співробітництва», «транскордонні партнерства», «транскордонні кластери» і «транскордонні промислові зони», «транскордонні інноваційні проекти», «клондайкінг», «транскордонні регіони знань» тощо. Вони стають тими «полюсами зростання» в периферійних прикордонних регіонах, які впевнено конкурують із центральними, столичними регіонами і метрополіями. Основна мета всіх вищезазначених нових форм – прискорити економічне зростання шляхом об'єднання зусиль учасників, забезпечення конкурентних переваг транскордонним регіонам. Із усіх перерахованих

організаційних форм транскордонного співробітництва в Україні існує досвід впровадження лише «транскордонних кластерів» та «транскордонних промислових зон». Їх подальший розвиток та підвищення ефективності функціонування, зокрема у західних областях України, сприятимуть відродженню економічної активності та стимулюватиме економічне зростання, що позитивно вплине на вирівнювання показників соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України та країн ЄС. [6]

Л. Стрільчук наголошує на тому, що, незважаючи всі вжиті заходи, інституційні інструменти в українсько-польському співробітництві, особливо економічному, застосовуються далеко не так результативно, як це свого часу продемонструвала Польща на шляху інтеграції до ЄС. Це стосується як євро регіональної співпраці, так і роботи торгово-промислових палат, виставково-ярмаркової діяльності, агенцій європейської інтеграції тощо. [8]

Н. Павліха вказує, що визначення основних напрямів інтенсифікації і вдосконалення інвестиційної співпраці України і Польщі, а також механізмів, що забезпечать реалізацію цих напрямків, повинно здійснюватися на основі критеріїв оптимізації інвестування відповідно до цілей (орієнтирів) використання інвестиційних ресурсів на різних рівнях активності суб'єктів ЗЕД. [7]

Водночас, у більшості сучасних праць недостатньо уваги приділяється виявленню резервів та потенціалу конвергенції економіки прикордонних регіонів України та Польщі у процесі поглиблення європейської інтеграції. Тому метою цієї статті є ідентифікація основних бар'єрів на шляху соціально-економічної конвергенції в межах українсько-польського транскордонного регіону та окреслення основних напрямів її досягнення.

Акцентуючи увагу на основних бар'єрах конвергенції соціально-економічного простору українсько-польського транскордонного регіону доцільно відзначити, насамперед, обмеження інтенсивності руху через державний кордон між Україною та Польщею, зумовлене недостатнім розвитком його інституційної та прикордонної інфраструктури.

Труднощі, пов'язані з перетином кордону, не єдині в переліку інституційно-правових проблем, що ускладнюють використання кордону як стимулюючого, а не гальмуючого чинника регіонального розвитку.

На території прикордонних областей України (хоча подекуди це спостерігається і в Польщі) підприємства, які хочуть здійснювати діяльність по обидва боки кордону, часто відчують нехтї або незрозумілі ускладнення, зумовлені адміністративною поведінкою деяких владних інституцій, зокрема фіскальних і митних органів. Такі ускладнення часто мають корупційний підтекст.

Суттєвою проблемою, яка негативно впливає на можливості та обсяг співпраці між інститутами громадянського суспільства, є диференціація в системах управління України та Польщі. В цілому системи адміністративно-територіального устрою

Польщі та України є доволі подібними, але є певні принципи відмінності на місцевому рівні (гміна-громада) та на суб-регіональному (повіт-район) шаблях.

Передусім це стосується різних адміністративних повноважень і фінансової спроможності органів місцевого самоврядування. Особливо виразно вони проявляються у площині транскордонної співпраці, метою якої є розвиток прикордонних територій. В Україні дуже багато ключових питань для цієї співпраці мусить погоджуватися і вирішуватися на центральному рівні. Така ситуація буває також в Польщі, хоча обсяг компетенції гмін і воєводств у цьому сенсі є відносно високим.

Як уже зазначалося, залежність органів місцевого самоврядування від державної влади поглиблюється через суттєву фінансову слабкість більшості з них. Навіть у Польщі відносно сильні гміни, а також ті, що мають достатню податкову базу, не володіють, як правило, достатніми засобами для ефективного підтримки власного економічного розвитку. У ще гіршій ситуації з цієї точки зору знаходяться органи самоврядування на рівні воєводств, і тим більше повітів, які відіграють слабку адміністративну роль. [1]

З обох боків кордону процеси і акценти у прийнятті рішень в рамках співпраці прикордонних регіонів підлягають іншим пріоритетам. Якщо з польського боку домінують передусім інтереси регіону та місцевих спільнот, то зі східного боку кордону, переважають інтереси центральної влади.

Слід підкреслити, що в Польщі, де обсяг самоврядування, зокрема гмін і воєводств, є відносно високий, багато рішень щодо транскордонних контактів обумовлено схваленням з боку урядової адміністрації. Дуже важливим фактором, який генерує диспропорції у сфері транскордонної активності громадських суб'єктів, є також значні різниці в обсязі засобів, призначених –ЄС на підтримку транскордонних проектів, адресованих регіонам, розташованим в державах, які не входять до цього об'єднання. Масштаб різниць між сумами, якими можуть розпоряджатися суб'єкти з обох боків кордону, значно обмежує можливості їх рівноправної і партнерської участі в проектах. Це радикально обмежує участь партнерів у спільних проектах. [9]

З обох боків кордону, а зокрема у прикордонних регіонах України, виразно відчувається відсутність відповідно підготовлених кадрів, які мають вміння і знання, пов'язані з введенням програм ЄС. Бар'єрами є також: незнання мов, відсутність відповідних знань про донорські установи, зокрема структурні фонди ЄС, недостатні знання про наслідки поширення ЄС та його вплив на транскордонну співпрацю, а також про сам ЄС, його законодавство і процедури.

Хоча польські органи самоврядування мають набагато кращу ситуацію, ніж їх українські партнери, більшість транскордонних контактів не були до цього часу достатньо ефективними і дієвими через неконвергентність транскордонного простору. Однією з головних причин такого стану справ була відсутність задовільної взаємної координації дій між окремими підрозділами органів місцевого

самоврядування. Відсутність такої координації помітна також на рівні воєводств, а особливо виразно її видно по відношенню до розташованих біля кордону повітів або гмін. [5]

Існуючі бар'єри та негативні передумови, у значній мірі ускладнюють українсько-польські транскордонні контакти, однак у довготривалій перспективі вони не можуть суттєво загальмувати соціально-економічну конвергенцію по різні боки кордону. Тобто, їх слід розглядати скоріше як шанс або виклик. Тим більше, що в аналізованій сфері проявляються дуже чисельні позитивні передумови для розвитку контактів між польськими та українськими прикордонними регіонами. Це впливає з природної різниці у господарській структурі та умовах функціонування окремих сфер економіки в Польщі та Україні. Таким чином, вирішальне значення для характеру, обсягу і інтенсивності співпраці має суспільно-економічна дійсність, як польських воєводств і повітів, так і українських областей та районів, розташованих у прикордонній зоні. [3]

З точки зору інтересів Польщі і ЄС треба опрацювати механізми ефективного управління кордоном. Однак, аби цей кордон не став серйозним бар'єром для розвитку партнерських добросусідських взаємовідносин, не треба зосереджуватися тільки і виключно на питаннях безпеки. Його вплив значно виходить за межі цієї сфери і має величезне суспільне і економічне значення, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні. Тому треба розробити модель безпечного кордону, сприятливого для поглиблення співпраці та зростання суспільної активності в межах транскордонного регіону.

Довгострокова стратегія, орієнтована на конвергенцію соціально-економічного простору українсько-польського транскордонного регіону повинна опиратися на підтримку ЄС та передбачати:

- зближення структури економік польських та українських прикордонних регіонів, у якій, крім подібних галузей промисловості (наприклад, кам'яновугільна, легка та харчова), домінують різні типи виробництва (наприклад, мінеральні добрива з польського боку, а папір з українського боку кордону);

- поглиблення транскордонної співпраці між чисельними, часом досить міцними академічними та науковими осередками з польського і українського боків кордону (зокрема між Любліном, Жешувом, Львовом і Луцьком);

- узгодження та проведення спільних захисних дій, які одночасно дають можливість підвищити ефективність використання фізично-географічних ресурсів, розташованих по обидва боки кордону (зокрема Карпати, Полісся та Розточчя) з метою розвитку туристично-рекреаційної сфери;

- формування спільної транспортно-логістичної інфраструктури в межах усього транскордонного регіону, орієнтованої на обслуговування не лише польсько-українських економічних взаємовідносин, а також на виконання загальноєвропейських завдань (відрізок дороги Е 40 (в Польщі – це майбутня

автострада А 4), яка веде з Німеччини через Вроцлав, Катовіце, Краків і Жешів у Львів та Київ, а також доріг Е 372 і Е 73 (S 17 і S12), які з'єднують Варшаву і Люблін зі Львовом і Києвом);

- розвиток мережі залізничного сполучення, яка з'єднає польські Краків і Жешув і Люблін зі Львовом і Києвом, включаючи металургійну широку колію (Linia Hutniczo-Szerokotorowa – LHS) разом з інфраструктурою в Замості і Грубешові;

- активізація участі польських інвесторів у реалізації інноваційних проектів у межах прикордонних областей України, насамперед у високо технологічних секторах економіки: ІТ-індустрія, машинобудування, хімічна промисловість, сфера сучасних медичних послуг тощо. [4]

Крім того, соціально-економічна конвергенція в межах українсько-польського транскордонного регіону повинна опиратися на розвиток інформаційно-комунікаційної мережі. Вона повинна, зокрема, прямувати до нівелювання існуючих бар'єрів, які особливо негативно діють на конкурентоспроможність та потенціал розвитку сусідніх прикордонних територій України та Польщі. Основною умовою успіху всіх подальших дій має стати «відкриття» кордону, тобто радикальне збільшення його проникності для легальних економічних суб'єктів і суспільних взаємодій. Збільшення проникності повинно полягати не тільки у формально-правових аспектах. В регіональному масштабі ще важливішими є технологічні та інфраструктурні зміни, пов'язані зі збільшенням кількості пунктів перетину кордону і покращення дорожньої мережі, яка обслуговує ці пункти [9].

Слід також наголосити на тому, що саме відкриття кордону – це тільки початок, первинний імпульс для започаткування процесу конвергенції. Воно дає змогу самостійно встановити (або часом відновити) суспільні, а зокрема економічні зв'язки з областями, розташованими по іншій бік кордону. Збільшення проникності кордону може, однак, привести до нерівномірного розкладу економічної користі між двома сторонами прикордоння. Аби запобігти можливим негативним явищам, потрібне постійне збільшення привабливості прикордонних регіонів і їх конкурентоспроможності – як по відношенню до прикордонних територій сусідньої країни, так і по відношенню до інших регіонів у межах своєї держави.

В умовах державних кордонів, які є одночасно зовнішніми кордонами ЄС, вимагається також врахування загальноєвропейського контексту. Більш очевидним є факт, що зовнішні регіони ЄС та їх співпраця з партнерськими державами охоплені однією з цілей політики єдності Євросоюзу. Зовсім новий шанс створює функціонуючий в новому бюджеті ЄС Європейський інструмент сусідства і партнерства, який фінансується з Європейського фонду регіонального розвитку, і який створить можливість також для Польщі фінансувати спільні з Україною проектні заходи. ЄІСІА (EISIP) – це новий правовий інструмент, який заміняє існуюче нині MEDA і частину TACIS. Він створює можливість надання фінансової допомоги державам, які охоплені

Європейською політикою сусідства, зокрема: Білорусії, Україні, Республіці Молдавії, державам південного Кавказу. Інноваційним рішенням, яке вводить Європейський інструмент сусідства і партнерства, є компонент транскордонної співпраці, що включає регіони держав-членів і їх сусідів. Саме цій проблематиці можуть бути присвячені подальші розвідки в контексті пошуку шляхів нівелювання бар'єрів конвенції соціально-економічного простору українсько-польського транскордонного регіону.

Список використаних джерел

1. Адамович М. Роль європейських проектів у місцевому і регіональному розвитку / М. Адамович. – Варшава, 2004.
2. Борщевський В. Українсько-польське економічне співробітництво у світлі сучасних теорій оптимізації / Віктор Борщевський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9 (99). – С. 11-18. – С. 15.
3. Возняк М.Г. Суспільно-економічна єдність і модернізація транскордонних регіонів / М.Г. Возняк. – Жешув 2008.
4. Експертизи, які виконувалися на замовлення Міністерства регіонального розвитку на потреби опрацювання Стратегії суспільно-економічного розвитку східної Польщі до 2020 року. Том II, Варшава, 2007.
5. Маліковскі М. Шанси і бар'єри розвитку "Східної стіни" Польщі / М. Маліковскі, З. Сова. – Жешув, 1995.
6. Мікула Н.А. Стратегічні пріоритети регіональної політики т транскордонного співробітництва / Надія Анатоліївна Мікула [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///F:/MyFiles/Downloads/4445-11340-1-SM.pdf>
7. Павліха Н. Особливості транскордонного інвестиційного співробітництва України та Польщі / Наталія Павліха, Марина Лугова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esnuir.eenu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4625/3/ukraine_poland2013_2.pdf
8. Стрільчук Л. Інституційно-правові механізми сучасного українсько-польського співробітництва / Людмила Стрільчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/5326/1/Strilchuk%20Ludmyla.pdf>.
9. Шляхта Й. Стратегія суспільно-економічного розвитку східної Польщі до 2020 року (проект до

консультації) / Й. Шляхта, Й. Залевскі, В. Дзємяновіч. – Варшава: Міністерство регіонального розвитку, 2000.

References

1. Adamovich M. (2004). Rol' yevropeys'kykh proektiv u mistsevomu i rehional'nomu rozvytku [Role of European projects in local and regional development]. Varshava [in Polish]
2. Borshchevs'ky V. (2009). Ukrayins'ko-pol's'ke ekonomichne spivrobitnytstvo u svitli suchasnykh teoriy optymizatsiyi [Ukrainian-Polish economic cooperation in the light of modern theories of optimization]. Aktual'ni problemy ekonomiky, 9 (99), 11-18. [in Ukrainian]
3. Voznyak M. H. (2008). Suspil'no-ekonomichna yednist' i modernizatsiya transkordonnnykh rehioniv [Socio-economic modernization of unity and cross-border regions]. Zheshuv [in Polish]
4. Ekspertyzy, yaki vykonuvalysya na zamovlennya Ministerstva rehional'noho rozvytku na potreby opratsyuvannya Stratehiyi suspil'no-ekonomichnoho rozvytku skhidnoyi Pol'shchi do 2020 roku [Examinations that are carried out for the Ministry of Regional Development Strategy study on the needs of socio-economic development of eastern Poland by 2020], Varshava, II [in Polish]
5. Malikovski M., Sova Z. (1995). Shansy i bar'yery rozvytku "Skhidnoyi stiny" Pol'shchi [chances and barriers of "Eastern Wall" Poland]. Zheshuv. [in Polish]
6. Mikula N. A. Strnatehichni priorytety rehional'noyi polityky t transkordonnoho spivrobitnytstva [Strnatehichni regional policy priorities t CBC]. Retrieved from <file:///F:/MyFiles/Downloads/4445-11340-1-SM.pdf> [in Ukrainian]
7. Pavlikha N., Luhova M. (2013). Osoblyvosti transkordonnoho investytsynoho spivrobitnytstva Ukrayiny ta Pol'shchi [Peculiarities of cross-border investment cooperation between Ukraine and Poland]. Retrieved from http://esnuir.eenu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4625/3/ukraine_poland2013_2.pdf [in Ukrainian]
8. Stril'chuk L. Instytutsiyno-pravovi mekhanizmy suchasnoho ukrayins'ko-pol's'koho spivrobitnytstva [Institutional and legal mechanisms of modern Ukrainian-Polish cooperation]. Retrieved from <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/5326/1/Strilchuk%20Ludmyla.pdf>. [in Polish]
9. Shlyakhta Y., Zalevski Y, Dzyemyanovich V. (2000). Stratehiya suspil'no-ekonomichnoho rozvytku skhidnoyi Pol'shchi do 2020 roku (proekt do konsul'tatsiyi) [strategy of socio-economic development of eastern Poland by 2020 (project to consultation)]. Varshava [in Polish]

УДК: 339.9:517.521

М. М. Янків

аспірант,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

**МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНІВ**

Геополітичні зміни, зокрема в регіоні Центральної та Східної Європи, які відбулися в результаті кількох останніх хвиль розширення ЄС на схід, актуалізують проблему наближення регіональної політики України до європейських стандартів, у тому числі й у площині транскордонного співробітництва, включаючи розвиток транскордонних регіонів. У статті акцентується увага на таких механізмах, дотичних до формування організаційно-економічного забезпечення розвитку